

moldau – ett stycke musik och en flod mitt i europa

håkan appelblad

Sedan några år tillbaka har jag lett ett antal exkursioner till Tjeckien och andra delar av Centraleuropa. Dessa exkursioner har ingått som avsnitt i geografi- och kultur-geografikurser vid Umeå universitet och Luleå tekniska universitet. I somliga delar har resrutterna haft beröring med floden Moldau, eller Vltava som den heter på tjeckiska, och dess nära omgivningar. Moldau är i Sverige kanske mest bekant som namnet på den tjeckiske tonsättaren Smetanas nationellt inspirerade musikstycke. Floden Moldau har onekligen också en stor symbolisk och mytologisk betydelse för tjeckerna och den tjeckiska nationen, säkert något som förstärkts av Smetanas verk. Moldaus geografi – flodens lopp (433 km lång) och dess omgivningar – torde vara mindre bekant för en svensk allmänhet men dock inte mindre intressant. Att följa en flod som Moldau lämpar sig mycket väl som en exkursionsrutt. Längs floden kan man fånga in många mycket intressanta aspekter på Tjeckiens regionala geografi och historia med dess vidare europeiska kopplingar. Jag vill på dessa rader beskriva några av dessa aspekter. Smetanas musikaliska landskapsskildring kan utgöra en tematisk bakgrund till en sådan exkursion. Vi börjar därför med lite om Smetana själv.

Tonsättaren Smetana

Bedřich Smetana, tjeckisk tonsättare, dirigent och pianist, levde mellan 1824 och 1884. Det verk som vi säkerligen främst förknippar med denne man är satsen Moldau (1874), en av sex symfoniska dikter som ingår i verket Mitt fosterland (1874–79). Satsen Moldau avser spegla flodens hela lopp ända från dess källfloden i bergsområdet Šumava på gränsen mot Tyskland, genom Prag till dess sammanflöde med Elbe (figur 1).

Innan Smetana komponerade Moldau, levde han en period i Sverige och Göteborg (Thörnqvist 1967). Smetana var 32 år då han 1856 kom Göteborg och till en säkrare konstnärlig position än den han dittills haft i Prag. Under fem års tid var han verksam som dirigent och pedagog i Göteborg innan han återvände till Böhmen. Smetana inspirerades av svensk folkmusik. Intressant är att meloditemat i Smetanas Moldau och Värmlandsvisan påminner om varandra. Det har ibland också hävdats att Smetana helt enkelt har lånat in ledmotivet i Moldau från melodin i den äldre Värmlandsvisan. Smetanas musik karaktäriseras som romantisk med inslag av folktoner och det som han ansåg vara tjeckisk musik. Han kunde kanske tillåta sig att tillföra några svenska element i den tjeckiska national-

Figur 1. Tjeckien, en översiktlig kartbild med bland annat Vltavas (Mouldas) lopp.

musik som han skapade. Smetana levde under ett 1800-tal som för det tjeckiska folkets del präglades av nationella strävanden efter en egen suverän statsbildning och återskapande av en tjeckisk identitet. Smetana tog aktiv del i dessa strävanden (Honolka 1986). Moldau och Mitt fosterland kan betraktas som en hyllning till landet. Liksom hos många andra landskapsskildrare under denna tid handlade det om att erbjuda nationella rörelser också en regional grund. Landskapet fick helt enkelt en politisk betydelse som bekräftades av måleri, litteratur och musik (Hägerstrand 1988/1991). Ivern för det nationella var naturligtvis långt ifrån någonting specifikt för tjeckerna under denna period av nationellt uppvaknande i Europa. Musikaliska landskapsskildringar finns det flera exempel på; Wilhelm Pettersson-Berger, Edvard Grieg och Jean Sibelius för att nämna några

nordiska exempel på tonsättare med nationella motiv i sina verk.

Intro – Šumava och Moldaus källa

I likhet med Smetana väljer jag här att följa flodens riktning nedströms. Musikstycket Moldau påbörjas liksom floden lite trevande. I musiken kan man inledningsvis verkligen höra hur det så sakteliga börjar porla. Den geografiska motsvarigheten till musikstyckets inledande del återfinns i bergsområdet Šumava i södra Böhmen. Šumava är en bergskedja som i Sverige är mer bekant under det tyska namnet Böhmerwald, alltså den tjeckiska eller böhmiska skogen. På den tyska sidan heter samma bergskedja Bayerischer Wald, den bayerska skogen. Vad gäller den tjeckiska sidan och Šumava finns en namngeografisk skevhet i den tyskspråkiga benämningen på områ-

det. Böhmerwald har i tjeckiska språket sin namnmässiga motsvarighet i Český Les. Men Český Les är dock ett område som sträcker sig från Šumava i nordvästlig riktning mot Tjeckiens västligaste hörn. Studerar man olika kartverk, innefattar alltså det tyska namnet Böhmerwald normalt både Šumava (den långa bergskedjans centrala massiv) och Český Les som ligger i den nordvästliga delen.

Šumava och Český Les utgör tillsammans med Bayerischer Wald och bergen i den österrikiska provinsen Mühlviertel en sorts naturlig gräns mellan de sydvästliga delarna av Tjeckien och Tyskland respektive Österrike. Gränslinjen följer i huvudsak den vattendelare som skiljer avrinningsområdet till Nordsjön respektive Svarta havet. De skogsklädda bergen når en höjd av 1 300–1 400 meter över havet. Bergen på den tjeckiska sidan har en böljande karaktär. På Donausidan mot Tyskland och Österrike är reliefen mer markerad. Det är också på den tyska sidan som man finner bergskedjans högsta topp Großer Arber (1 456 möh), en topp som nätt och jämt ligger ovanför trädgränsen. I Šumava är Plechý (1 378 möh) den högsta toppen, belägen alldeles intill trieksröset mellan Tjeckien, Tyskland och Österrike. Samtliga tjeckiska toppar i Šumava och Český

Les ligger under trädgränsen. Detta förhållandevis stora och sammanhängande skogsområde med huvudsakligen barrskog i de högre delarna innehåller också en del myrmarker och torvmossar, vilket är rariteter på dessa breddgrader i Europa. Vissa delar av skogarna har urskogskaraktär till följd av den relativa frånvaron av mänsklig verksamhet.

Moldaus källa ligger officiellt på 1 172 meters höjd några hundra meter innanför gränsen mot Tyskland på Černé horýs (Svarta berget) sydöstslutning. Källan ligger i bäcken Černý potok (Svarta bäcken) som där byter namn till Teplá Vltava (Varma Moldau). Ungefär 6 km nedströms källan ligger Tjeckiens högst belägna by, Kvilda (1 085 möh). I denna by kan man se hur Teplá Vltava påminner om en porlande svensk fjällbäck. Teplá Vltava sammanflödar efter några mil med ett av de andra källflödena Studená Vltava (Kalla Moldau) och rinner sedan tillsammans vidare under namnet Vltava (figur 2).

Figur 2. Del av informationstavla vid Moldaus källa. Här visas Moldaus övre lopp. Notera texten i bildens nedre kant – Matka Českých řek – de tjeckiska flodernas moder. Foto: Håkan Appelblad 2008.

Figur 3. Skogsparti i Šumava. I bakgrunden syns Černé hory där Moldau har sin källa. Foto: Håkan Appelblad 2008.

Alldeles inpå Moldaus källa på Černé horys sluttningar kan man se stora fält med omkullvräkta granar med rotvältor. Träden är angripna av skalbaggar som tillhör familjen barkborrar. Barkborrarna använder träd som värdar för sina larver. Inom något år kommer skogen vid Moldaus källa att huggas ned som ett försök att förhindra fortsatta skadeverkningar och olycksrisker. Strategier för hur man bäst möter barkborrarnas skogsförödelse är dock ett mycket omdebatterat ämne. Skogsvårdande respektive naturvårdande organisationer har inte sällan olika synsätt i denna fråga. På den tjeckiska sidan gränsen har man intagit en mer passiv strategi i jämförelse med den

strategi som tillämpas i Tyskland där man genomfört större avverkningar. Det i vart fall kortsiktiga dilemmat är att Šumavas attraktionskraft som rekreationsområde i hög grad består av dess djupa skogar (figur 3). Att hugga ned skogen innebär också en ökad risk för stormfällningar av den skog som står kvar. Samtidigt kan man förvisso se att nya träd skjuter i höjden under de kullfallna. Barkborrens härjningar i Šumava och de motåtgärder i form av avverkningar som genomförts på båda sidorna av statsgränsen, är tydligt urskiljbart på Google Earths satellitbilder.

Šumava är med centraleuropeiska mått mätt en glesbygd. De relativt ogynnsamma

jordbruksförhållandena har aldrig tillåtit någon större folkmängd. Till detta kommer fördrivningen av uppemot tre miljoner tyskar (sudettyskarna) efter andra världskrigets slut. De fördrivna sudettyskarna återfanns huvudsakligen i gränsområdena. Därefter följde införlivandet av Tjeckoslovakien i Warszawapakten och det kalla kriget mellan väst och öst. Gränsen mot Tyskland och Österrike blev yttre gräns mot väst. Här skapades då bokstavligen den järnridå som ströp gränsnära vistelse och gränsöverskridande aktiviteter. I en zon nära gränsen tilläts inte någon bosättning eller annan form av vistelse. Innanför den egentliga gränsen mot väst byggdes parallella stängsel och bevakningstorn. Området patrullerades och legitimering krävdes av de människor som rörde sig i gränsens närhet. Befolkningen i Šumava har av dessa skäl utglesats efter andra världskriget. Tjeckerna förmådde inte fylla upp tomrummet efter sudettyskarna och tilläts inte heller bosätta sig allt för nära gränsen. I enbart Šumava har hundratals byar försvunnit sedan andra världskriget. Men en turistisk form av återkolonisering äger tveklöst rum.

År 1963 inrättades ett landskapsreservat, Chráněná krajinná oblast Šumava, förkortat som CHKO Šumava. De centrala delarna av CHKO Šumava blev sedermera klassat som nationalpark år 1991, Národní park Šumava, normalt förkortat, NP Šumava. Ytan på nationalparken uppgår till 685 km², dvs ca hälften så stor yta som Öland.

Idag utgör Šumava ett stort och uppskattat rekreationsområde. Den böljande topografin lämpar sig för fotvandringar och skidturer. Ledsystemet är väl utbyggt med

de för Tjeckien så typiska färgmarkerade lederna. Den turistiska infrastrukturen byggs ut, också gränsöverskridande. Många pragbor har sina fritidshus i området. Det kan här också nämnas att den framgångsrika längdåkerskan Kateřina Neumannová med både OS- och VM-guld på meritlistan, driver ett pensionat i Šumavabergen. Neumannová har under hela sin aktiva karriär använt området för sin träning, såväl sommar som vinter. Längre ned i dalgångarna är det populärt med kanotutflykter, inte minst längs Moldau.

De första sju milen av Moldau följer i huvudsak bergskedjans utsträckning mot sydöst, innan floden distinkt tar av mot norr. Under dessa inledande mil kommer Moldau att korsas av ett antal ännu relativt oansenliga vägar som leder över den idag öppna gränsen mot Tyskland och Österrike. Den efter 1989 års revolution allt öppnare gränsen har medfört mycket stora förändringar. Inte bara för gränsområden som Šumava utan för hela Tjeckien. Men det är kanske i gränsområdena som den nedmonterade gränsen får sina mest påtagliga uttryck. Skillnaderna i pris- och lönenivå leder oundvikligen till att gränsöverskridande verksamheter uppstår. Många gränsbyar får känna av närheten till Tyskland och Österrike. Invånarna i dessa länders gränstrakter åker över gränsen till exempel för att äta en billig lunch och kanske handla med sig billigt kött och andra varor. De bensinpengar färden kostar är snabbt intjänade. Under 1990-talet och in på 2000-talet verkar det dock visuellt sett vara tomtarna som står högst i kurs för resenärer till Tjeckien. På parkeringsplatser invid vägarna som leder mot gränsövergångarna står nämligen formliga kom-

panier av färgglada, halvmeterhöga tomtfigurer uppställda. Åker man så över gränsen till Tyskland och mot ett landskap fyllt med stora villor med tillhörande trädgårdar får man förklaringen. På tomterna i den tyska mer urbaniserade landsbygden har nämligen de färgglada tomtarna tagit plats!

Ledmotivet – vatten i olika former och sydböhmiska bygder

Redan efter några mil rinner Moldau in i den första vattenreservoaren, vodní nádrž Lipno. Lipno byggdes på 1950-talet och är den till ytan största i hela Tjeckien. Vattnytan täcker ca 50 kvadratkilometer, vilket är stort i ett land där naturliga sjöar saknas förutom några små skogssjöar uppe i gränsbergen. En motsvarande vattenareal i Sverige finner man exempelvis i Södra Dellen, utanför Delsbo, eller i Helgasjön utanför Växjö. Lipnoreservoaren återfinns i en bred dalgång och är också relativt grund. Största vattendjup är 21 meter. Man har med denna damm inte bara fått en stor potential för hydroelektrisk energi utan även ett av Tjeckiens mest omfattande rekreationsområden. Lipno omges av många campingplatser. Seglare, vindsurfare, sportfiskare och inte minst solbadarna, samlas här under årets varmare tider.

Smetanas musikaliska Moldau skjuter efter de inledande trevandena fart och börjar liksom vindla och svepa fram och tillbaka. Detta kan man också förstå utifrån flodens egentliga lopp. Moldau har längs många sträckor tydliga meanderformer. I den märkliga lilla staden Český Krumlov, som ligger ett par mil nedströms den krök som för floden i riktning mot norr, märks

dessa meanderformer särskilt väl. Den äldsta delen av staden är byggd på två klipputsprång. På ena halvön – klipputsprånget – ligger den civila staden (figur 4). På andra sidan floden, på det andra klipputsprånget ligger slottet, högt över den övriga bebyggelsen. Till ytan är slottet Krumlov det andra största slottet i republiken efter Hradchany i Prag där republikens president huserar. Platsen gjorde det möjligt för besittaren att kontrollera transportleden Moldau. Český Krumlov har genom historien bebotts av ett antal olika dynastiska adelsfamiljer med ambitioner att kontrollera floden och därmed regionen.

Den historiska staden och slottet har rönt stor uppmärksamhet för dess medeltida struktur som är klart påverkad av den naturliga morfologin, samt för dess väl företrädde arkitektoniska stilarter, särskilt renässansen är utmärkande (Morris 1994: 152). Denna för omvärlden fram till 1989 nästan helt okända lilla stad återfinns sedan 1992 på UNESCO:s lista över särskilt skyddsvärda stadsmiljöer. I bedömningen av staden har man särskilt betonat hur intakt stadslandskapet och de enskilda byggnaderna är till följd av den stillsamma utvecklingen sedan medeltiden.

I skrift omnämns platsen redan på 1200-talet och då som Chrumbenowe. Namnet är en härledning från gammeltyskans krumben ouwe, vilket skulle kunna översättas till krum äng. Namnet Český Krumlov etablerades på 1400-talet då platsen blev ett säte för Vitkovecdynastin, som är mest känd under den period som dynastin tog sig familjenamnet Rozmberk. I deras vapen ingick också en ros. Adelsfamiljen Rozmberk är fram till 1600-talet den mest

Figur 4. Moldaus lopp genom Český Krumlov såsom det gestaltar sig från slottet Krumlov. Foto: Jiří Borík 2008.

inflytelserika i södra Böhmen. Den siste rozmbarkaren Peter Vok sålde slottet till den habsburgske kejsaren Rudolf II (1576–1612), som för övrigt är en av de fyra kejsare i det tyskromerska riket som hade sitt hov i Prag.

Ett par mil nedströms Český Krumlov flyter floden förbi České Budějovice. Om Český Krumlov är exempel på en spontant framvuxen stad starkt präglad av den befintliga morfologin är České Budějovice exempel på det rakt motsatta. České Budějovice är ett tydligt exempel på en anlagd stad. Staden grundades 1265 som

en kungsstad, av den böhmiske regenten Přemysl Otokar II (1253–78). Det primära syftet med staden var att tjäna som försvarspunkt. Moldau och biflödet Malše fick tillsammans med en grävd kanal bilda vallgrav som tillsammans med den tornförsedda stadsmuren kom att helt omsluta staden. Utanför befästningen var det sumpmark. Platsen var med andra ord väl vald och den centrala makten ville med nyskapelsen helt enkelt markera revir. På andra sidan gränsbergen, ca fyra mil söderut, låg Österrike och i södra Böhmen fanns det starka lokala adelsfamiljer, till

exempel de som huserade i Krumlov och som skulle hållas i schack. Därutöver fanns ekonomiska motiv, dvs att skapa en bas för att bättre kunna utnyttja de naturliga resurser som fanns i omgivningarna (Morris 1994: 150).

Staden innanför vallgravarna har en symmetrisk struktur med kvadratiska kvarter. Gatorna är förvisso inte helt rätlinjiga utan en viss skevhet är skönjbar, vilket väl faller in i denna tidsperiods stadsbyggande (Améen 1985). I stadens mitt ligger ett mycket stort torg, som mäter 133 x 133 meter. Torget är numera namngett efter stadens grundare, Námesti Otakara II. Runt hela torget vetter husfasader med inbyggda arkader försedda med välvda bågar. Det rör sig mestadels om jämnstora, ca tre våningar höga, gamla köpmanshus som står vägg i vägg med varandra. Det hela påminner om de stadsmiljöer som ofta finns som en bakgrund i de tecknade och filmatiserade tjeckiska sagorna. Från det 72 meter höga Svarta tornet, intill ett av torgets hörn, har man en god utsikt. Halva nöjet med besöket i detta torn består i själva klättringen uppför de vindlande och branta 225 trappstegen.

Väl uppe i Svarta tornet kan man skåda hela staden och dess omgivningar, inte minst det bryggeri som staden måhända är mest känd för. Pivovar Budvar brygger der klassiska ölet Budějovický Budvar (Budweiser), inte att förväxlas med det amerikanska ölet med samma namn! Intressant är att originalölet från České Budějovice numera finns registrerat på EU:s lista för jordbruksprodukter med skyddade geografiska beteckningar. För att återgå till utsikten så syns Šumavabergen i sydväst. I norr kan man se det omstridda kärnkraftsverket

Temelin med de rykande kyltornen. Temelins två reaktorer togs i drift 2002 och 2003 och har en nettokapacitet på ca 1 000 megawatt vardera. Byggandet av Temelin, som påbörjades på 1980-talet har väckt stora protester, inte minst hos de närboende österrikarna i söder. Kärnkraftverket i Temelin liksom det något äldre kärnkraftverket Dukovany i södra Mähren har byggts upp för att balansera den sneda energiproduktionen i landet. Energitillbehovet i Tjeckien har under efterkrigstiden huvudsakligen tillgodosetts med värmekraftverken i norra Böhmen vilka drivs med det starkt förorenande brunkolet. Kärnkraftverken i Temelin och Dukovany bidrar därmed till att förskjuta den tjeckiska energiproduktionens tyngdpunkt söderut. Men i Österrike, som inte har egen kärnkraftsproduktion, protesterar man. Exempelvis kan man som bilburen se plakat och skyltar på tjeckiska när man tar sig över gränsen och åker in i Österrike.

Hur tjeckerna uppfattar protesterna mot kärnkraftsverken i södra Tjeckien kanske speglas i Entropa, det uppmärksammade konstverk som David Černý låtit uppföra utanför Europarådets byggnad i Bryssel i samband med det tjeckiska ordförandeskapet i EU, första halvan av år 2009. Entropa är en sorts jättkartan i stål över EU:s 27 medlemsländer och speglar symboliskt olika stereotyper. Sverige exempelvis illustreras som ett platt IKEA-paket innehållande en del av en JAS-vinge. Tjeckien har ett leasingavtal på 14 JAS plan fram till 2015. Till saken hör dock att i denna JAS-affär har det även framkommit misstankar om mutor. Österrike skildras som ett grönt fält fyllt med de för kärnkraftsverk så karaktäristiska kyltornen.

Vad gäller vattenkraftsbaserad energi-produktion så utgör Moldau en stor källa. Den så kallade Moldaukaskaden illustrerar detta. Grovt sett kan man nämligen betrakta Moldau som bestående av ett antal trappsteg, dvs vattenreservoarer. Lipnodammen i Šumava är den till ytan största. Men ifråga om vattenvolym är vodní nádrž Orlík mellan Prag och České Budějovice den absolut största. Orlíkdammen stod färdig 1962 och dämmer upp floden på en sträcka av 68 km, reservoaren rymmer över 700 miljoner kubikmeter. Själva dammkonstruktionen är 450 meter lång och 91 meter hög. Orlík har fått sitt namn från ett av de mer imponerande slotten i Tjeckien, *Orlík nad Vltavou*, den lilla örnen på Moldau. Slottet har till följd av uppdamningen hamnat betydligt närmare vattnet i vertikal mening, och gör numera kanske inte lika självklart skäl för namnet som ett örnäste på Moldau.

Crescendo – huvudstaden Prag

När Moldau når Prags historiska delar rinner den först förbi den karaktäristiska klippan med borgen Vyšehrad (fritt översatt, Höga borgen), ett tjeckiskt Akropolis. Om vi nu återgår till Smetanas musikaliska stycke har vi här kommit till de mest dramatiska partierna. Vyšehrad är inte bara platsen för Prags tidiga regenter och kungliga kröningscermonier. Vyšehrad är också en djupt symbolisk plats för den tjeckiska nationen. Härifrån lär den tjeckiska prinsessan Libuše för mer än tusen år sedan fått en uppenbarelse av det framtida Prag. Hon lär ha sett en stad med hundratals gyllene tornspiror som i prakt överglänste stjärnhimlen. Inne i detta borgområde finns

en kyrkogård där många av Tjeckiens celebriteter har sina sista viloplats, exempelvis Karel Čapek, Antonín Dvořák och Alfons Mucha. Här ligger följdriktigt även Smetana begravd.

Bland alla de broar som korsar Moldau i Prag är Karlsbron, ett par kilometer nedströms Vyšehrad, onekligen den mest iögonfallande. Karlsbron är en medeltida bro smyckad med religiösa statyer som på jämna mellanrum står längs bron. Bygget initierades av Karl IV, kung av Böhmen, sedermera även kejsare i det tysk-romerska riket. Hovastronomerna i Prag rådde Karl IV att sätta igång bygget av bron på den siffersymmetriskt lämpliga tidpunkten 31 minuter över 5 den 9 juli, år 1357. På denna magnifika bro ska man inte ha bråttom, detta är också en bro som sedan 1950-talet enbart är avsedd för fotgängare. Här återfinns musikanter, artister och gatu-försäljare. Många ungdomar samlas och sjunger och spelar. Stämningen på Karlsbron känns kosmopolitisk och tidlös och vyn är nästan sagolik mot framförallt Malá Strana (Lillsidan) och Hradčany (Pragborgen) på västra sidan av Moldau.

Karlsbron som är 500 meter lång har stått pall mot tidens tand, översvämningar, krigshandlingar och sprängningsförsök. En förklaring som ofta ges är att man lär ha blandat både ägg och vin i murbruket när den byggdes. På denna bro stormade de svenska trupperna fram mot Prags försvarare under 30-åriga krigets sista skälvande veckor år 1648, men utan att lyckas inta det som numera kallas Staré Město, Gamla stan, på Moldaus östra strand. Svenskarna härjade däremot på den västra sidan; Lillsidan och Pragborgen. Här bodde också stadens rikaste borgare. Plundringen av

Pragborgen var reserverad för det svenska kungahuset. Summan av de svenska plundringarna i Prag lär ha inbringat lika mycket i värde som hela fredsfördraget senare kom att inbringa till Sverige (Englund 1993). Silverbibeln i Uppsala universitetsbibliotek och Djävulsbibeln i Kungliga biblioteket i Stockholm är ett par välkända objekt från denna plundring.

Från Prags historiska delar kan man se hur Moldau fortsätter att vindla sig vidare vilket inte minst är tydligt om man som resande från Sverige kommer till Prag med tåg. Floden måste på något sätt krångla sig förbi de kullar som omger Prag. Kullarna runt Prag ramar in staden och de äldre och historiska delarna av staden återfinns huvudsakligen i sänkorna kring floden och på sluttningarna ned mot densamma. Uppå de platåer som omger Prags historiska delar återfinns däremot de nyare delarna, inte minst de stora bostadskomplexen som uppförts under efterkrigstiden med ofta 10–15 våningar höga huskroppar. Den topografiska strukturen ger tyvärr upphov till inversion och dålig luftkvalitet i Prags centrala delar. Floddalgången löper huvudsakligen i nord-sydlig riktning medan den förhärskande vindriktningen är öst-västlig. Förutsättningar för luftombyte är alltså inte de bästa.

Final – Moldau övergår till Elbe

Efter att floden tagit sig förbi Prags kullar kommer den ut i ett flackare landskap. Här tar Moldau snart slut även om vattnet ännu har en bra bit kvar till havet. Lite snopet är det måhända att Moldau rinner ihop med den fram till denna plats; både till längd och till vattenvolym betydligt mindre Labe. Efter sammanflödet heter nämligen floden

Labe vars tyska namn Elbe är för oss svenskar mer bekant.

Moldau och Elbe sammanflödar vid den lilla staden Mělník vars charmiga historiska centrum inklusive borgen ligger uppe på en höjd på östra sidan av de förenade floderna. Mělník har varit en strategisk plats, som ett gammalt säte för tjeckiska konungaätten Přemysl. På de branta sluttningarna ned mot floden, som fångar in eftermiddags-solen, har det av tradition odlats vin. Numera återfinns odlingarna utspridda runt staden på betydligt flackare sluttningar. Det var Karl den IV som under 1300-talet introducerade vinodlingen. Karl den IV hade med sig vinstockar från sina odlingar i Rhenlandet och Burgund, hans fars Johann von Luxemburgs hemtrakter. Men dessa odlingar ligger klimatologiskt på marginalen även om tiden numera kanske talar för ett för vinodling gynnsammare klimat. I Tjeckien är vinodling annars betydligt mer utbredd i de låglänta och varma områdena i södra Mähren, som gränsar mot Österrike och de stora vinodlingsområdena i Weinviertel norr om huvudstaden Wien.

Nu är Mělník inte bara ett centrum för Böhmens vinodlingar. Här finns faktiskt ett skeppsvarv. Men det faller sig inte så onaturligt som det i förstone kan verka. Floderna Moldau och i synnerhet Elbe används i mycket stor utsträckning som transportled för de pramar som för med sig skrymmande last, exempelvis kol till de kolkraftverk som ligger vid Elbe.

Smetanas musikaliska verk slutar lugnt och floden Moldaus vatten övergår också tämligen odramatiskt till att bli en del av Elbes vattenföring som bär mot norr och nordväst för att slutligen nå havet vid Hamburg.

Referenser

- Améen, Lennart (1985) *Stadens gator och kvarter*, Liber Förlag, Malmö.
- Englund, Peter (1993) *Ofredsår – om den svenska stormaktstiden och en man i dess mitt*, Atlantis, Stockholm.
- Honolka, Kurt (1986) *Bedřich Smetana*, Norma, Borås.
- Hägerstrand, Torsten (1988) Landet som trädgård, i G Carlestam och B Sollbe (red) (1991) *Om tidens vidd och tingens ordning. Texter av Torsten Hägerstrand*, Byggeforskningsrådet T21:1991, Stockholm.
- Morris, A E J (1994) *History of urban form, before the Industrial Revolution*, tredje upplagan, Longman Scientific & Technical, Harlow.
- Thörnqvist, Clara (1967) *Smetana in Göteborg 1856–1862*, Universitetsbiblioteket, Göteborg.

Håkan Appelblad är forskare och lektor vid Kulturgeografiska institutionen, Umeå universitet. Mejl: hakan.appelblad@geography.umu.se